

ТРУДОВЕ ПРАВО, ПРАВО СОЦІАЛЬНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ**СЕРЕДА О. Г.,**

докторка юридичних наук, професорка,
завідувачка кафедри трудового права
(Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого)

СІЛЬЧЕНКО С. О.,

кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри трудового права
(Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого)

УДК 349.22:796.071

DOI <https://doi.org/10.32842/2078-3736/2024.2.21>**ДЕЯКІ АСПЕКТИ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ПРАЦІ ПРОФЕСІЙНИХ СПОРТСМЕНІВ: ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ТА ВІТЧИЗНЯНІ РЕАЛІЇ**

Стаття присвячена актуальним питанням правового регулювання трудової діяльності професійних спортсменів. Визначається, що незважаючи на вагомий внесок професійних спортсменів у розвиток національної економіки, їх праця залишається найменш урегульованою і незахищеною формою зайнятості. Авторами підтримується позиція науковців щодо нагальної потреби поліпшення правового регулювання професійної спортивної діяльності нормами трудового права. Підкреслюється, що провідну роль в регулюванні трудової діяльності професійних спортсменів повинні відігравати міжнародні акти, зокрема конвенції Міжнародної організації праці. Наводиться досвід правового регулювання трудової діяльності професійних спортсменів у законодавстві Німеччини, Греції, Іспанії, Франції. Звертається увага, що в зарубіжних країнах правове становище професійних спортсменів регулюється як окремими профільними законами, так і шляхом закріплення відповідних норм у трудове законодавство. Авторами підкреслюється, що недоліком трудового законодавства України є відсутність послідовно та системно викладених положень щодо регулювання праці спортсменів-професіоналів. На підставі аналізу чинних норм вітчизняного законодавства, визначається, що спортивні відносини в основному врегульовані Законом України «Про фізичну культуру і спорт» від 24.12.1993 № 3808-XII, яким визначені загальні правові, організаційні, соціальні та економічні основи діяльності у сфері фізичної культури і спорту, а трудові відносини у спорті лише фрагментарно врегульовані згаданим законом. Кодекс законів про працю України також не передбачає особливості праці професійного спортсмена. Наголошено, що неврегульованість питання щодо місця комплексу правових норм, які регулюють суспільні відносини у сфері спорту створює невизначеність у правозастосуванні. На підставі дослідження зарубіжного досвіду, автори наводять висновок, що суспільні відносини, які виникають у процесі використання здібностей спортсменів до участі в змаганнях, повинні бути об'єктом регулювання норм трудового права та знайти нормативне відображення.

Ключові слова: професійний спортсмен, правове регулювання, трудові відносини, зарубіжний досвід.

Sereda O. H., Silchenko S. O. Some aspects of legal regulation of labour of professional athletes: foreign experience and domestic realities

The article focuses on topical issues of legal regulation of labour activity of professional athletes. The author determines that despite the significant contribution of professional athletes to the development of the national economy, their labour remains the least regulated and unprotected form of employment. The authors support the position of scholars on the urgent need to improve the legal regulation of professional sports activities by labour law. It is determined that the leading role in regulating the labour activity of professional sportsmen should be played by international acts, in particular, the conventions of the International Labour Organization. The experience of legal regulation of labour activity of professional athletes in the legislation of Germany, Greece, Spain and France is presented. It is noted that in foreign countries the legal status of professional athletes is regulated both by separate specialised laws and by incorporating the relevant provisions into labour legislation. The authors emphasise that the shortcoming of Ukraine's labour legislation is the lack of consistently and systematically set out provisions on the regulation of professional athletes' labour. Based on the analysis of the current norms of national legislation, it is determined that sports relations are mainly regulated by the Law of Ukraine "On Physical Culture and Sports" of 24.12.1993 No. 3808-XII, which defines the general legal, organisational, social and economic foundations of activities in the field of physical culture and sports, and labour relations in sports are only fragmentarily regulated by the said law. The Labour Code of Ukraine also does not provide for the specifics of the work of a professional athlete. The author emphasises that the unresolved issue of the place of a set of legal provisions regulating social relations in the field of sports creates uncertainty in law application. Based on a study of foreign experience, the authors conclude that social relations arising in the course of using athletes' abilities to participate in competitions should be subject to labour law regulation and should be reflected in the law.

Key words: *professional athlete, legal regulation, labour relations, foreign experience.*

Вступ. Праця професійних спортсменів є глобальним явищем, що зачіпає як багаті, так і бідні країни в усіх регіонах світу. Вона не тільки вирізняється високим рівнем саморегулювання, оскільки залежить від правил і регламентів, ухвалюваних як міжурядовими міжнародними організаціями, так і спортивними федераціями, а й характеризується високим рівнем трудової міграції як усередині національних кордонів, так і за їх межами.

Сфера професійного спорту є важливим джерелом зайнятості, що має потужний потенціал створення нових робочих місць і розширення можливостей ведення бізнесу, на що вказує збільшення кількості професійних клубів, поява нових видів спорту, організація і проведення значущих міжнародних змагань та олімпійських ігор. Проте нормативне регулювання праці спортсменів-професіоналів не відзначається системністю та послідовністю викладених положень.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Роботи, присвячені дослідженню природи спортивних правовідносин не є поширеними у вітчизняному науковому просторі. Окремі аспекти правового регулювання спортивних відносин знайшли відображення у працях Л. Величко, З. Дубінської, О. Заярного, В. Іванцова, О. Кушнір, О. Моргунова, І. Процик, А. Сердюкова, М. Ткалич, О. Черноуса, О. Ющика та інших. Водночас, специфіка трудових правовідносин у спорті вимагає поглибленого дослідження пов'язаних із цим проблемних питань.

Постановка завдання. Мета статті полягає у висвітленні проблемних питань правового регулювання трудових відносин у спорті та визначенні шляхів їх вирішення з урахуванням зарубіжного досвіду.

Результати дослідження. Дослідниками неодноразово піднімалися питання необхідності визначення місця правового комплексу регулювання правовідносин у сфері спорту. Незважаючи на вагомий внесок професійних спортсменів у національну економіку та суспільства, їх праця залишається найменш урегульованою і незахищеною формою зайнятості. А. Єременко та С. Корж акцентують увагу на тому, що діяльність спортсменів в Україні є надзвичайно поширеною, але з точки зору трудового права, правове регулювання спортивної діяльності перебуває на досить низькому рівні [1, с. 247] з чим не можна не погодитись.

Порівнюючи підходи між цивільно-правовими і трудовими відносинами у спорті Л. Величко, поділяє позицію науковців, які підтримують урегулювання діяльності спортсменів-професіоналів саме нормами трудового права. Вчена наголошує, що професійний спорт як наймана праця – належить до предмету трудового права, а суспільні відносини, що виникають у процесі використання здібностей спортсменів до участі в змаганнях, повинні бути об'єктом регулювання норм трудового законодавства [2, с. 267].

На наше переконання, слушною є позиція тих науковців, які вважають за потрібне регулювати працю спортсменів професіоналів саме нормами трудового права. Адже, як зазначає М. Козіна, професійний спорт як діяльність, що є роботою певного виду, виконується систематично, має певну мету (участь у змаганнях), відбуваються за рахунок коштів роботодавця та з підляганням установленим ним правилам «трудового розпорядку» (збори, тренування, розпорядок дня, заборона вживати алкогольні напої тощо), за неї спортсмен отримує грошову винагороду, обумовлену укладеним трудовим договором, – є найманою працею зі своєю специфікою, що зумовлена особливостями виконуваної діяльності. Тому професійний спорт як наймана праця – це предмет трудового права [3, с. 428].

Звертаючи увагу на важливу роль трудових відносин у професійному спорті, згадаємо О. Черноуса, який пропонує доповнити Закон України «Про фізичну культуру і спорт» новими нормами, в яких слід передбачити: а) трудові договори (контракти) зі спортсменами-професіоналами, у яких відобразити особливості застосування норм, що регулюють робочий час, оплату праці та інші; б) формулювання додаткових підстав та наслідків розірвання трудового договору зі спортсменом та тренером у разі порушень дисципліни, які на сьогодні передбачені міжнародними організаціями, федераціями з різних видів спорту; в) розроблення системи додаткових гарантій та компенсацій спортсменам та тренерам; г) вирішення питання тривалості «шкідливого стажу» і перегляду строку виходу на пенсію чоловіків і жінок, що займаються професійним спортом [4, с. 59]. Позитивно сприймаючи нагальну потребу щодо оновлення національного законодавства про спорт, необхідно звернути увагу на поліпшені правового регулювання професійної спортивної діяльності нормами трудового права.

З огляду на вищенаведене на особливу увагу заслуговує аналіз законодавства зарубіжних країн щодо правового регулювання праці професійних спортсменів.

У Європі професійний спорт є престижною сферою діяльності, що визначає рівень її оплати. Відіграючи визначальну роль у ранжируваному ряді спортивного бізнесу, куди входять тренери, обслуга, агенти спортсменів, асоціації спортсменів-професіоналів, спортивні судді, спортивні журналісти, власники спортивних споруд та інші категорії працівників, спортсмени-професіонали постійно борються через галузеві профспілки за розширення своїх прав. Їхні інтереси як учасників загального спортивного бізнесу не завжди враховують власники клубів і керівники ліг. Тривають постійні перемовини за поліпшення умов праці, збільшення частки доходів. Виникають проблеми стосовно «дисципліни праці в спорті», установлення обов'язкового страхування спортсменів-професіоналів [5; 6].

Трудове і соціальне забезпечення професійних спортсменів і тренерів, включно з пенсійним і медичним страхуванням, регулюється в зарубіжному законодавстві по-різному. У низці держав відповідні норми закріплюють у трудовому законодавстві, в інших – трудові правові норми про статус професійних спортсменів знаходять своє відображення в законодавстві про спорт.

Європейська асоціація працівників сфери спорту (European Association of Sport Employers; EASE) і організація UNI Europa визнають, що конвенції Міжнародної організації праці застосовують до спортивного сектору як до будь-якого іншого. У спільній заяві, опублікованій у грудні 2008 р., ці організації закликали до розвитку колективних переговорів і соціального діалогу на національному (і зрештою – на загальноєвропейському) рівні, а також до встановлення конкретних мінімальних вимог у всіх трудових договорах професійних гравців, що захищають їхні трудові та суміжні права [7, с. 69].

У Німеччині немає єдиного закону, що регулює відносини у сфері спорту загалом і трудові відносини його суб'єктів. Окремі норми, присвячені праці спортсменів і тренерів, зустрічаються в різних актах. Наприклад, в Основному законі Німеччини до сфери спорту можна віднести: ст. 2 (1) (загальна свобода дій), ст. 9 (1) (свобода асоціацій), ст. 12 (1) (свобода професії). Відносини між спортивними федераціями та спортсменами регулюються, зокрема, нормами цивільного права та Законом про асоціації [8].

На сферу спорту повною мірою поширюється трудове законодавство. Проте існує думка, що такий вплив, з одного боку, обмежує автономність спорту, а з іншого – встановлює вимоги до змісту трудового договору та підстав його припинення [9]. Спортсмени та тренери отримують певну вигоду від поширення на них норм трудового права, оскільки їхні права прирівнюються до прав працівників. Трудове законодавство застосовне до сфери спорту, але сторони мають право самостійно визначати, чи буде воно застосовуватися до заявлених відносин.

Згідно із Законом Греції (Law 2725/1999)⁷ професійні спортсмени укладають трудовий договір, предметом якого є надання послуг за винагороду. Правова природа такої угоди двояка: з одного боку, це трудовий договір, з іншого – на нього поширюються норми спортивного законодавства Греції [10, с. 701].

У статтях 85–95 Закону детально регламентуються зміст трудового договору, строк його дії, трансфери (переходи) спортсменів і додаткові підстави для припинення договору в разі переведення команди з професійної в аматорську. Цікаво зазначити, що в цьому випадку для професійного спортсмена існує гарантія збереження трудових відносин та умов трудового договору протягом певного часу. Професійним спортсменам гарантується право на об'єднання в профспілки та їх захист.

Закон додатково встановлює правове становище спортсменів і спортивних організацій у футболі, баскетболі та волейболі, містить третейське застереження і передбачає спеціальні юрисдикційні органи з розгляду спорів. Це дає змогу зробити висновок, що в Греції вже існують трудові відносини професіональних спортсменів, але тільки в трьох видах спорту: футболі, баскетболі та волейболі.

У трудовому законодавстві Іспанії визначається, що трудові відносини в галузі професійного спорту мають особливий характер. Положення нормативних правових актів, що регулюють такі відносини, застосовуються до трудових відносин між професійними спортсменами та їхніми роботодавцями, а також до пов'язаної з ними діяльності [11].

У цій сфері діють: Королівський законодавчий декрет Іспанії від 24.03.1995 № 1/1995 «Про затвердження переглянутого тексту Закону про статус трудящих» [12]; Королівський декрет Іспанії від 26.06.1985 № 1006/1985 «Про регулювання особливих трудових відносин професійних спортсменів» [13].

У Франції трудові правовідносини у сфері спорту регулюються міжнародними документами, зокрема документами Європейського Союзу, і національним законодавством – Трудовим кодексом Франції [14], Спортивним кодексом Франції [15], а також Національним колективним трудовим договором у сфері спорту у Франції [16] та іншими колективними трудовими договорами.

Підписання Національного колективного договору у сфері спорту демонструє важливість колективної автономії та колективних переговорів представників роботодавців і працівників, які в них беруть участь, як джерела регулювання трудових правовідносин у сфері спорту. У разі суперечності положень колективного договору у сфері спорту та трудового

договору професійного спортсмена застосовуються ті з них, які є найбільш сприятливими для працівника [17, с. 29].

Трудовий кодекс Франції майже не містить положень про трудові відносини у спорті, є лише певна кількість норм, що частково стосуються цієї сфери.

Наприклад, ст. D1242-1, п. 5, ст. D1251-1, п. 6 (допустимість укладати тимчасовий договір і не вдаватися до трудового договору на невизначений строк у зв'язку з тимчасовим характером діяльності – щодо робочих місць, пов'язаних із професійним спортом); ст. R3142-23 (деякі питання участі працівників у спорті). R3142-23 (деякі питання участі працівників у спорті); ст. R4312-9, п. 1 (можливість працівників узяти в оренду засоби індивідуального захисту під час організації практики непрофесійного зайняття спортом або відпочинку – шоломи наїзників); ст. D6331-25 (деякі умови роботи викладачів спортивної підготовки) [14].

Недоліком трудового законодавства України, на нашу думку, є брак послідовно та системно викладених положень щодо регулювання праці спортсменів-професіоналів. Спортивні відносини в Україні в основному врегульовані Законом України «Про фізичну культуру і спорт» від 24.12.1993 № 3808-ХІІ, яким визначені загальні правові, організаційні, соціальні та економічні основи діяльності у сфері фізичної культури і спорту та врегульовано суспільні відносини у створенні умов для розвитку фізичної культури і спорту. Потрібно зазначити, що трудові відносини у спорті фрагментарно врегульовані згаданим законом. Так, у ч. 7 ст. 37 закріплено, що «центральный орган виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері фізичної культури та спорту, укладає трудовий договір (контракт) із спортсменами та фахівцями штатної команди національних збірних команд України з олімпійських, неолімпійських та національних видів спорту...» Водночас, згідно ч. 9 названої статті, «спортсмени – члени штатної команди національних збірних команд України беруть участь у міжнародних змаганнях або інших спортивних змаганнях, не включених до Єдиного календарного плану фізкультурно-оздоровчих та спортивних заходів України, за погодженням з центральним органом виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері фізичної культури та спорту, відповідно до умов трудового договору (контракту)» [18]. Іншим нормативно – правовим актом, який міг би врегульовувати питання щодо трудового контракту спортсмену, є Кодекс законів про працю України. Однак і цей документ не передбачає особливості праці професійного спортсмена.

Висновки. Професійний спорт як галузь трудової діяльності у конкретному суспільстві підпорядковується його правовим основам. Сьогодні питання про правове забезпечення спорту й прийняття законів, що регулюють його розвиток, постає дуже гостро. Неврегульованість питання щодо місця комплексу правових норм, які регулюють суспільні відносини у сфері спорту створює невизначеність у правозастосуванні. Незважаючи на тривалу історію розвитку професійного спорту, тільки тепер почалося формування його власної правової бази. Внаслідок слабого нормативного регулювання трудових відносин спортсменів у нашій країні, на підставі досвіду укладення спортивних контрактів у практиці зарубіжних країн, постає нагальна необхідність врегулювання трудової діяльності спортсменів шляхом закріплення відповідних положень у законодавстві.

Список використаних джерел:

1. Єременко А.О., Корж С.О. Правове регулювання трудових відносин спортсменів-професіоналів. *Інноваційні технології в системі підвищення кваліфікації фахівців фізичного виховання і спорту* : матеріали IV Міжнар. наук.-метод. конф. (Суми, 13–14 квітня 2017 року). Суми. 2017 С. 247–249.
2. Величко Л. Компаративістське дослідження поширення сфери дії трудового права на правове регулювання праці професійних спортсменів *Evropský politický a právní diskurz*. 2018. Sv. 5. Vyd. 1. С. 264–270.
3. Козіна М. Професійна діяльність спортсменів як об'єкт правового регулювання нормами трудового законодавства. *Публічне право*. 2012. № 4 (8). 427–428 с.

4. Черноус, О. В. Проблеми правового регулювання трудових відносин зі спортсменами. *Підготовка поліцейських в умовах реформування системи МВС України* : зб. наук. пр. конф. МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ, Каф. тактич. та спец.-фіз. підгот. ф-ту № 2. (м. Харків, 31 трав. 2019 р.). ХНУВС. Харків 2019. С. 57-59.
5. Линець М. М. Формування правових засад професійного спорту в Європі *Роль фізичної культури і спорту в здоровому способі життя*: матеріали IV Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Львів, 24–25 грудня 1999 р.). Львів. 1999. С. 63–64.
6. Нерода Н. Порівняльний аналіз організаційно-правових засад європейської та американської моделей професійного спорту. *Молода спортивна наука України*: зб. наук. пр. з галузі фіз. виховання, спорту і здоров'я людини. Львів, 2015. Вип. 19. Т. 4. С. 60–64.
7. Забезпечення соціальних прав у спорті: монографія/за заг. редакцією академіка НАПрН України, д.ю.н., професора М.І. Іншина та д.ю.н. Я.Я. Мельника. Київ : Освіта України, 2021. 272с.
8. Grundgesetz für die Bundesrepublik Deutschland in der im Bundesgesetzblatt Teil III, Gliederungsnummer 100-1, veröffentlichten bereinigten Fassung, das zuletzt durch Artikel 1 des Gesetzes vom 19. Dezember 2022 (BGBl. I S. 2478) geändert worden ist URL: <https://www.gesetze-im-internet.de/gg/BJNR000010949.html> (дата звернення 23.04.2024).
9. Vieweg K., Krause A. Sports Law in Germany: The Monograph Germany is an Integral Part of Sports Law in the International Encyclopaedia of Laws Series. 2013 URL: https://www.researchgate.net/profile/Dimitrios-Panagiotopoulos2/publication/276205124_Sports_Law_Structures_Practice_Justice_Sports_Science_and_Studies/links/55522c4008aeaaff3befe56c/Sports-Law-Structures-Practice-Justice-Sports-Science-and-Studies.pdf (дата звернення 23.04.2024).
10. Panagiotopoulos D. P. Sports law: Lex sportiva & Lex Olympica: theory and praxis. Athens: Ant. N. Sakkoulas, 2011 p. 739.
11. Real Decreto № 1006/1985, de 26 de junio de 1985, por el que se regula la relación laboral especial de los deportistas profesionales. Boletín Oficial del Estado. 1985. № 153. URL: <https://www.boe.es/buscar/act.php?id=BOE-A-1985-12313> (дата звернення 23.04.2024).
12. Real Decreto Legislativo № 1/1995, de 24 de marzo de 1995, por el que se aprueba el texto refundido de la Ley del Estatuto de los Trabajadores (Vigente hasta el 01 de Enero de 2014). Boletín Oficial del Estado. URL: <https://www.boe.es/buscar/doc.php?id=BOE-A-1995-7730> (дата звернення 23.04.2024).
13. Real Decreto № 1006/1985, de 26 de junio de 1985, por el que se regula la relación laboral especial de los deportistas profesionales. Boletín Oficial del Estado. URL: <https://www.boe.es/buscar/act.php?id=BOE-A-1985-12313> (дата звернення 23.04.2024).
14. Code du travail URL: <http://www.legifrance.gouv.fr/affichCode.do?cidTexte=LEGITEXT000006072050>. (дата звернення 23.04.2024).
15. Code du sport. Dernière modification du texte le 25 octobre 2013. URL: <http://legifrance.gouv.fr>. (дата звернення 23.04.2024).
16. Convention collective Nationale du sport du 7 juillet 2005 étendue par arrêté du 21 Novembre 2006. Brochure № 3328. URL: https://www.legifrance.gouv.fr/conv_coll/id/KALICONT000017577652 (дата звернення 23.04.2024).
17. Pautot S., Pautot M. Les contrats de travail des sportifs .Préface de P. Diouf. Voiron: Presses universitaires du sport. 2012. P.180.
18. Про фізичну культуру і спорт : Закон України від 24.12.1993 № 3808-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3808-12#Text> (дата звернення 23.04.2024).

